

«Κανένα θηρίο δεν είναι τόσο ολέθριο για την ανθρωπότητα, όσο οι χριστιανοί για τους ομοθρήσκους τους», πίστευε ακράδαντα ο νεαρός αυτοκράτορας Ιουλιανός και κήρυξε την ανεξιθρησκία. Είχε προσωπική πείρα γι' αυτό, καθώς ήταν ο μόνος ζωντανός από ολόκληρη την αυτοκρατορική οικογένεια, την οποία ο θεός του, αυτοκράτορας Κωνσταντίνος Β', είχε στο σύνολό της εξολοθρεύσει, αρχίζοντας από τον συναυτοκράτορα αδελφό του Κωνσταντίνο Β'. Αλλά και ο πατέρας του θείου, ο κατά την Εκκλησία Μέγας Κωνσταντίνος, είχε πνίξει τη γυναίκα του Φαύστα, είχε σκοτώσει τον γιο τους Κρίσπο και είχε εξολοθρεύσει όλες τις οικογένειες των αντιπάλων του. Τη βραδιά πριν από την καθοριστική μάχη στη Μουλβία γέφυρα της Ρώμης, στα 312 μ.Χ., είχε πέσει να κοιμηθεί θεϊκός αυτοκράτορας, γιος του Μίθρα, του θεού Ήλιου, και είχε ξυπνήσει χριστιανός με το λάβαρο του σταυρού να ανεμίζει: «Εν τούτω νίκα».

Ο τέταρτος αιώνας είχε ξεκινήσει με τους χριστιανούς να κρύβονται και τους εθνικούς (ειδωλολάτρες) να τους διώκουν αλλά θα τελειωνε με τους χριστιανούς να επιβάλουν την ποινή του θανάτου σε όποιον θυσίαζε ή ακόμα έμπαινε σε ναό παραδοσιακού θεού. Κάπου στα μισά, ο Ιουλιανός προσπάθησε να φέρει τα πράγματα σε ισορροπία αλλά δεν πρόλαβε. Στον θρόνο έμεινε μονάχα δυο χρόνια, αρκετά για να του προσάψει η Εκκλησία τη ρετσινιά του Αποστάτη και Παραβάτη, επειδή έμεινε πιστός σε όσα είχε διδαχτεί και πίστευε.

Όταν ο αυτοκράτορας Διοκλητιανός (286) αποφάσισε να ασχοληθεί με τις ανατολικές επαρχίες, ολόκληρη η Ιλλυρία, η Μακεδονία και η Δακία (περίπου η σημερινή Ρουμανία) ενώθηκαν κάτω από κοινή επαρχιακή διοίκηση. Η ειρήνη δεν κράτησε πολύ. Οι Ρωμαίοι μετέφεραν τις συγκρούσεις τους και στα Βαλκάνια, ενώ ο Κωνσταντίνος ο Μέγας εκμεταλλεύτηκε τους καταπιεσμένους χριστιανούς, ασπάστηκε τη νέα θρησκεία κι έμεινε μόνος κυρίαρχος του παιχνιδιού (324) επιβάλλοντας τον χριστιανισμό επίσημο θρήσκευμα του απέραντου κράτους.

Ούτε ο ίδιος είχε αντιληφθεί ότι γρήγορα θα έπρεπε να διαλέξει ανάμεσα στην αλεξανδρινή άποψη περί «υιού ομοουσίου τω πατρί» και σ' εκείνη της Αντιόχειας που εξέφραζε ο Άρειος (από το 318), θεωρώντας ότι ο «υιός» είναι «κτίσμα του πατρός» (έκφραση που θεωρήθηκε πιο σαφής και πιο φυσιολογική). Διάλεξε την αλεξανδρινή (Α' Οικουμενική Σύνοδος της Νικαίας, 325), παρά την έκδηλη προτίμησή του στον Άρειο. Ο αρειανισμός, όμως, απλωνόταν όλο και πιο πολύ στην Ανατολή και ήδη χτυπούσε τις πόρτες των Βαλκανίων (τον καταδίκασε και η Β' Οικουμενική Σύνοδος της Κωνσταντινούπολης, το 381, αλλά

εξαλείφθηκε μόλις τον έκτο αιώνα). Παράλληλα, ο νεοπλατωνισμός συνηγορούσε στη διδασκαλία της τρισυπόστατης αρχής («Εν, Νους, Ψυχή»), που ταίριαζε περισσότερο στις θέσεις του Άρειου.

Έτσι κι αλλιώς, η Ρώμη δεν συγκινούσε τον Κωνσταντίνο. Εκπροσωπούσε πια έναν χαμένο κόσμο που προχωρούσε μοιραία στην παρακμή και την εξαφάνιση. Αποσύρθηκε στη Νικομήδεια της Μικράς Ασίας κι άρχισε να ψάχνει τόπο, να χτίσει νέα πρωτεύουσα. Πρώτη επιλογή ήταν η τοποθεσία ανάμεσα στην Πέργαμο και την Τροία. Την απέρριψε, επειδή θύμιζε τη Ρώμη, καθώς από την Τροία ξεκίνησε ο Αινείας που έγινε γενάρχη των Ρωμαίων. Δεύτερη σκέψη του η Σαρδική, η σημερινή Σόφια, αλλά και αυτή απορρίφθηκε, επειδή γύρευε μια περιοχή με έντονο ελληνικό στοιχείο και θέση επίκαιρη. Διάλεξε το Βυζάντιο, αρχαία αποικία των Μεγαρέων (κτίστηκε από τον Βύζαντα το 658 π.Χ.). Ήταν το 326, όταν πάρθηκε η απόφαση. Μέσα σε εννέα μήνες, η νέα πόλη είχε χαραχτεί. Τρία τετραγωνικά χιλιόμετρα μεγαλύτερη από το αρχαίο Βυζάντιο, με τείχη που αγκάλιαζαν τον Κεράτιο κόλπο κι έκλειναν το δρόμο σ' όποιον ήθελε να μπει από τα βόρεια. Ο αυτοκράτορας τη βάφτισε Ανθούσα και λατινικά Flórens. Ο αρχιεπίσκοπος την είπε Νέα Ρώμη. Για το λαό, ήταν η Πόλις. Σταμπούλ για τους Άραβες και Κωνσταντινιάς για τους χρονογράφους. Κωνσταντινούπολη, όπως έμεινε γνωστή στην Ιστορία. Εγκαινιάστηκε στις 11 Μαΐου του 330 μ.Χ. κι οι γιορτές κράτησαν σαράντα μέρες με δοξολογίες στις εκκλησίες. Η νέα πόλη αφιερώθηκε στη Θεοτόκο Μαρία.

Τα Βαλκάνια ξανάγιναν θέατρο μαχών, μόλις ο Κωνσταντίνος πέθανε (337) κι ώσπου ο γιος του, Κωνσταντίνος, να επικρατήσει ανάμεσα στ' αδέρφια του (353). Στα 361, τον διαδέχτηκε ο 30χρονος Ιουλιανός, σπουδασμένος στην Αθήνα νεοπλατωνικός και λάτρης της αρχαίας φιλοσοφίας. Κήρυξε την ανεξιθρησκία, ουσιαστικά επαναφέροντας ένα διάταγμα του Μεγάλου Κωνσταντίνου (του 312), και στήριξε τις αρχαίες θρησκείες. Είχε βαθιά την πεποίθηση ότι οι χριστιανοί, χωρίς την κρατική στήριξη, θα τρώγονταν μεταξύ τους. Και όντως το έκαναν, καθώς οι επίσκοποι κοιτούσαν ποιος θα βγάλει από τη μέση τον άλλον, σαν τοπικοί φεουδάρχες που καθένας προσπαθούσε να επεκτείνει την επικράτειά του. Οι εθνικοί αναθάρρησαν αλλά για λίγο. Ο Ιουλιανός πέθανε στις 26 Ιουνίου του 363 και η ανεξιθρησκία μετατράπηκε σε αγώνα επικράτησης ανάμεσα στους πιστούς παλαιών και νέας θρησκείας. Της δεύτερης διαιρεμένους σε οπαδούς ή εχθρούς του «νεοπλατωνικού» αρειανισμού. Δεκαπέντε χρόνια αργότερα, προστέθηκε και η γερμανική φυλή των Γότθων.

Είχαν ξεκινήσει από τη Σκανδιναβία, εγκαταστάθηκαν αρχικά γύρω από τον ποταμό Βιστούλα και στη συνέχεια πλημμύρισαν την περιοχή της Νότιας Σκυθίας από τον ποταμό

Ταίς της Ουγγαρίας ως τον Ντον της Ρωσίας. Όσοι βρίσκονταν ανατολικά του Δνεϊστερου ποταμού, ονομάστηκαν Οστρογότθοι. Όσοι βρέθηκαν δυτικά, Βησιγότθοι. Οι ντόπιοι Αλανοί εκδιώχτηκαν άλλοι προς την Αζοφική θάλασσα κι άλλοι χύθηκαν στις δυτικές κτήσεις της Ρώμης. Από τον Γ' αιώνα, οι Βησιγότθοι ζούσαν στη Δακία κι έκαναν σποραδικές επιδρομές στα Βαλκάνια.

Τον Δ' αιώνα έμοιαζαν να έχουν ησυχάσει. Εκχριστιανίστηκαν ακολουθώντας τη διδασκαλία του αρειανισμού. Οι Οστρογότθοι είχαν οργανωμένο κράτος στα βόρεια του Ευξείνου Πόντου με βασιλιά τους τον Ερμινάριχο. Τον ίδιο καιρό, από την Κεντρική Ασία ξεχυνόταν ο μογγολικός λαός των πολεμοχαρών Ούννων, που σάρωνε τα πάντα στο πέρασμά του. Πέρασαν τον Καύκασο, υπέταξαν τους Αλανούς κι έπεσαν πάνω στο κράτος των Οστρογότθων. Ο Ερμινάριχος νικήθηκε κι αυτοκτόνησε (375), ενώ ο λαός του, μη μπορώντας να αντισταθεί στους εισβολείς, κινήθηκε νοτιοδυτικά προς τα Καρπάθια, ανοίγοντας δρόμο «δια πυρός και σιδήρου» κι εκδιώκοντας τους ομοφύλους τους Βησιγότθους.

Ήταν το 376 μ.Χ., όταν οι τελευταίοι (500.000 άνθρωποι, από τους οποίους 200.000 πολεμιστές) εγκατέλειψαν τα Καρπάθια, πέρασαν τον Δούναβη κι απέκτησαν δικά τους εδάφη, που ο τότε αυτοκράτορας του Βυζαντίου, Ουάλης, παραχώρησε στη Μοισία και την Παννονία (περίπου ανάμεσα στις σημερινές Σερβία και Αυστρία). Δυο χρόνια αργότερα, άρχισαν τις επιδρομές βρίσκοντας ανέλπιστα συμμάχους τους φτωχούς ντόπιους της υπαίθρου κι όσους από τους δούλους μπορούσαν να το σκάσουν από τα αφεντικά των πόλεων. Νίκησαν και σκότωσαν τον αυτοκράτορα (378), εμφανίστηκαν περίπου ως ελευθερωτές των υπηκόων από τον Ρωμαίο δυνάστη αλλά νικήθηκαν από τον Ίβηρα (Ισπανό) στρατηγό Θεοδόσιο, που άλλους διασκόρπισε σε διάφορα μέρη και άλλους προσέλαβε στον στρατό του.

Σε λίγο, ο Θεοδόσιος βρέθηκε αυτοκράτορας στην Κωνσταντινούπολη και φανατικός χριστιανός. Ο Θεοδόσιος εγκαινίασε την πολιτική της εκτόπισης, που θα ακολουθούσαν με συνέπεια οι μετέπειτα αυτοκράτορες: Διασκόρπισε τους Γότθους στη Θράκη και σε διάφορα σημεία της Μ. Ασίας, ενώ άλλους χρησιμοποίησε στον στρατό ή και σε θέσεις κλειδιά της κρατικής διοίκησης, αφού εκείνο που κυρίως τον ενδιέφερε ήταν ο θρόνος. Άλλωστε, τα Βαλκάνια δεν ήταν γι' αυτόν παρά μια υποδουλωμένη περιοχή. Με την πολιτική του, κατάφερε ακούσια να μεταστρέψει το λαϊκό φρόνημα ενάντια στους Γότθους.

Από την Ιβηρική (σημερινή Ισπανία) αυτός, είχε «εξ απορρήτων» υπουργό τον Γαλάτη Ρουφίνο και αξιωματικούς του στρατού Γότθους, ενώ Γότθοι πλαισίωναν τις φρουρές, που καθήκον είχαν να προστατεύουν τους πολίτες από τους επιδρομείς και τους ληστές. Οι

οποίοι, όμως, ήταν κυρίως Γότθοι! Άλλοι Γότθοι είχαν εγκατασταθεί σε συνοικίες των μεγαλουπόλεων ή σε περιοχές της απέραντης υπαίθρου, όπου σχημάτιζαν κλειστές κοινωνίες με δικούς τους αρχηγούς. Είχαν εκχριστιανιστεί σχεδόν όλοι κι ασπάστηκαν τον αρειανισμό. Τα είχαν όλα, όσα αποτελούν προϋπόθεση καλλιέργειας του μίσους: Ξένοι βάρβαροι, αιρετικοί, ληστές «γενικώς», με πρόσβαση στις κρατικές θέσεις και τον στρατό, ευνοούμενοι του αυτοκράτορα.

Στα 390, ο Γότθος φρούραρχος της Θεσσαλονίκης, Βοθέρικος, συνέλαβε έναν ηνίοχο με την κατηγορία ότι ήταν ομοφυλόφιλος, ενώ επρόκειτο να διεξαχθούν αγώνες στον ιππόδρομο. Ο λαός ζήτησε την αποφυλάκισή του, ώστε να τον δει να αγωνίζεται. Ο φρούραρχος αρνήθηκε. Ξέσπασαν ταραχές, που κατέληξαν στον φόνο του Γότθου αξιωματικού. Με εντολή του Θεοδοσίου, η διοίκηση της Θεσσαλονίκης κάλεσε τον λαό στον ιππόδρομο να θαυμάσει το θέαμα. Όταν το στάδιο γέμισε, η γοτθική φρουρά χύθηκε στους θεατές με γυμνά ξίφη. Μέσα σε τρεις ώρες, σκοτώθηκαν 7.000 ή, κατ' άλλους, 15.000 «τυχαίοι» Θεσσαλονικιοί σε αντίποινα για τον θάνατο του Βοδέριχου.

Η Εκκλησία επέβαλε στον Θεοδοσίο δέκα μήνες στέρηση των θρησκευτικών του δικαιωμάτων. Μετά, ο αυτοκράτορας εμφανίστηκε στον ναό, ξάπλωσε προύμυτα, ομολόγησε την αμαρτία του, ζήτησε και έλαβε συγγνώμη, την οποία φρόντισε αμέσως να ανταποδώσει. Ως πριν από έναν αιώνα, για όλα τα δεινά του κράτους έφταιγαν οι χριστιανοί, οι οποίοι διώκονταν άγρια. Τώρα, έφταιγαν οι ειδωλολάτρες: Οι εθνικοί, ενάντια στους οποίους ξέσπασαν φοβεροί διωγμοί. Καταστράφηκε τότε και κάθε έργο τέχνης που θύμιζε το δωδεκάθεο.

Με διάταγμα της 24^{ης} Φεβρουαρίου του 391, απαγορεύτηκαν οι θυσίες, η απόδοση τιμών ακόμα και η είσοδος σε ναούς παλαιών θεών. Οι παραβάτες αντιμετώπιζαν την ποινή του θανάτου. Στα 393, πραγματοποιήθηκε η 293^η και τελευταία Ολυμπιάδα. Τον επόμενο χρόνο, οι Ολυμπιακοί αγώνες απαγορεύτηκαν, ενώ το χρυσελεφάντινο άγαλμα του Δία, που ο Φειδίας είχε φιλοτεχνήσει πριν από οκτακόσια χρόνια, μετακόμισε κομματιασμένο στην Κωνσταντινούπολη. Στην Αίγυπτο, λυσσαλέα στίφη χριστιανών κατέστρεψαν ναούς. Στην Αντιόχεια, κομματιάστηκαν αγάλματα. Στον Ελλαδικό χώρο και τη Ρώμη, τα νέα μέτρα αντιμετωπίστηκαν με σκεπτικισμό ή και εχθρότητα. Για τις υπηρεσίες του στον χριστιανισμό, ο Θεοδοσίος ονομάστηκε Μέγας.

Οι Γότθοι, όμως, ήταν χριστιανοί, ενώ εθνικοί περίπου ο μισός πληθυσμός των Βαλκανίων. Το τοπικό εθνικό φρόνημα χαλυβδώθηκε ενάντια στους ξένους δυνάστες, κάτι που δεν έγινε στη Δύση. Στις πόλεις, η ζωή των Γότθων μεταβλήθηκε σε κόλαση. Όπου οι Βαλκάνιοι τους έβρισκαν ξεμοναχιασμένους, τους σκότωναν. Λίγοι λίγοι, άρχισαν να τα μαζεύουν και να

γυρνούν στους καταυλισμούς της υπαίθρου.

Όταν ο Θεοδόσιος πέθανε (17 Ιανουαρίου του 395) και η αυτοκρατορία χωρίστηκε σε ανατολική και δυτική, η Κωνσταντινούπολη έγινε πρωτεύουσα του γιου του, Αρκαδίου. Στην πόλη είχαν μείνει περίπου 7.000 Γότθοι. Ο «ισχυρός άνδρας» της Βασιλεύουσας λεγόταν Γαϊνός και ήταν επίσης Γότθος. Έτσι κι αλλιώς, ο Αρκάδιος δεν έλεγε και πολλά πράγματα κι ήταν κι αυτός ξενόφερτος. Ο Γαϊνός αποφάσισε να πάρει την εξουσία με τη βοήθεια της φρουράς αλλά και των ομοφύλων του της Μ. Ασίας. Αυθόρμητα ο λαός ξεσηκώθηκε σε τέτοιο βαθμό, που ο Γότθος προτίμησε να συνεργήσει στη σφαγή της φρουράς του, προκειμένου να γλιτώσει (399). Οι Κωνσταντινουπολίτες αφάνισαν τις γοτθικές συνοικίες. Όσοι γλίτωσαν, φρόντισαν να φύγουν. Μαζί τους έφυγε κι ο Γαϊνός. Δυο χρόνια αργότερα (401), οι Βησιγότθοι της υπαίθρου με τον αρχηγό τους Αλάριχο, αφού λεηλάτησαν τα Βαλκάνια ως την Πελοπόννησο, εγκατέλειψαν τη χερσόνησο, εκστρατεύοντας στην Ιταλία.

(Έθνος της Κυριακής, 27.8.2000) (τελευταία επεξεργασία, 2.9.2009)